/ Sigismund

Wij Sigismundus mädh Gudz nåde Sweriges, Göthes, ...

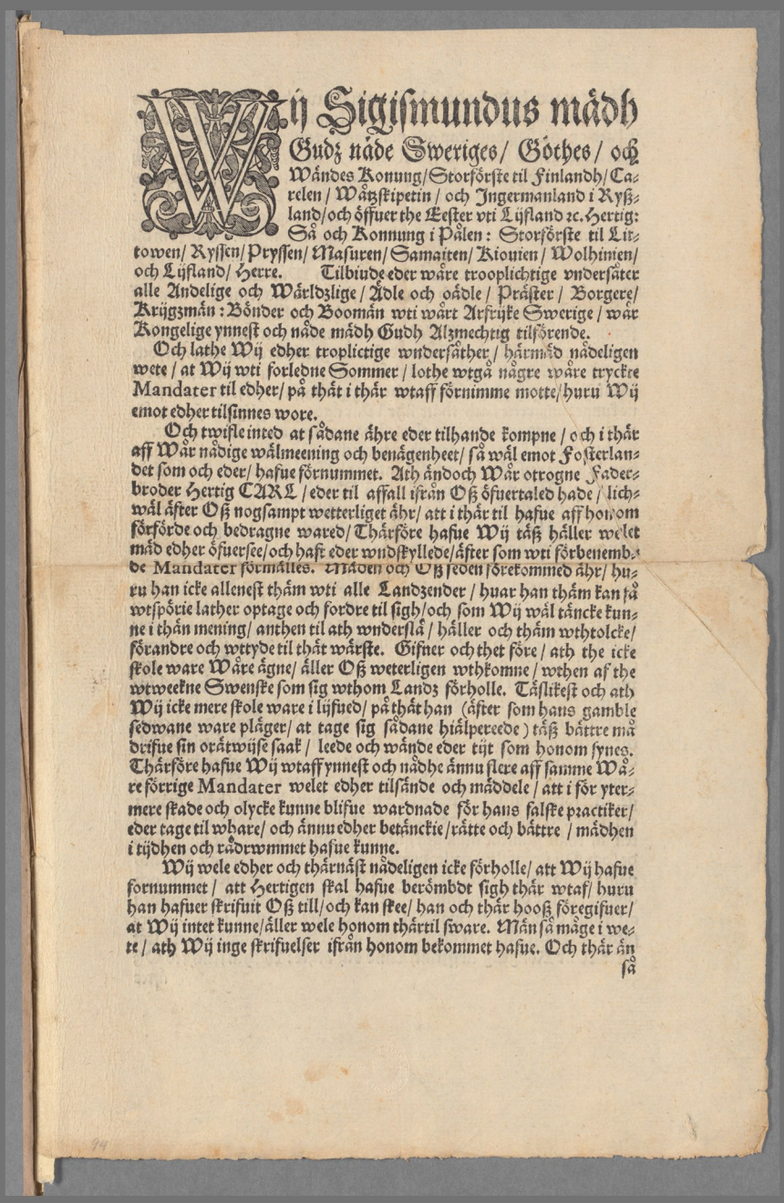

Wij Sigismundus mädh Gudz nåde Sweriges/ Göthes/ och Wändes Konung/ Storförste til Finlandh/ Carelen/ Wätzskipetin/ och Ingermanland i Ryßland/ och öffuer the Eester vti Liffland ꝛc. Herrig: Så och Konung i Pålen: Storförste til Littowen/ Ryssen/ Prysſen/ Masuren/ Samaiten/ Kiouien/ Wolhinien/ och Liffland/ Herre. Tilbiude eder wäre troplichtige undersåter alle Andelige och Wärldzlige/ Ädle och oädle/ Präster/ Borgere/ Krijgzmän: Bönder och Boomän wti wärt Arfrijke Sverige/ wår Kongelige ynnest och nåde mädh Gudh Alzmechtig tilförende.

Och lathe Wij edher troplictige wndersåther/ härmädh nådeligen wete/ at Wij wti förledne Sommer/ lothe wtgå nägre wäre tryckte Mandater til edher/ på thät i thär wtaff förnimme motte/ huru Wij emot edher tilsinnes wore.

Och twifle inted at sådane åhre eder tilhande kompne/ och i thär aff Wär nådige wälmeening och benägenheet/ så wäl emot Fosterlandet som och eder/ hafue förnummet. Ath ändoch Wär otrogne Faderbroder Hertig CARL/ eder til affall ifrån Oß öfuertaled hade/ lichwäl äfter Oß nogsampt wetterliget åhr/ att i thär til hafue aff honom förförde och bedragne wared/ Thärföre hafue Wij täß häller welet mäd edher öfuerse/ och haft eder wndsyllede/ äfter som wti förbenembde Mandater förmälles. Mäden och Oß seden förekommed åhr/ huru han icke alleneſt thäm wti alle Landzender/ huar han thäm kan så wtspörie lather optage och fordre til sigh/ och som Wij wäl täncke kunne i thän mening/ anthen til ath wnderslå/ häller och thäm wthtolcke/ förandre och wtryde til thät wärſte. Gifner och thet före/ ath the icke skole ware Wäre ägne/ åller Oß weterligen wthkomne/ wehen af the wtweckne Swenſke som sig wthom Landz förholle. Täſliteſt och ath Wij icke mere skole ware i lufued/ på thät han (äfter som hans gamble sedwane ware pläger/ at tage sig sådane hiälpereede) täß bättre mä drifue sin orätwijſe saak/ leede och wände eder tijt som honom synes. Thärföre hafue Wij wtaff ynnest och nädhe ännu flere aff samme Wåre förrige Mandater welet edher tilsände och mäddele/ att i för ytermere skade och olycke kunne blifue wardnade för hans falſke practiker/ eder tage til whare/ och ännu edher betänckie/ rätte och bättre/ mädhen i tijdhen och rädrwmmet hafue kunne.

Wij wele edher och thärnäſt nädeligen icke förholle/ att Wij hafue fornummet/ att Hertigen skal hafue berömbdt sigh thär wtaf/ huru han hafuer skrifuit Oß till/ och kan skee/ han och thär hooß förgifuer/ at Wij inted kunne/ åller wele honom thärtil sware. Mån så mäge i wete/ ath Wij inge skrifuelser ifrån honom bekommet hafue. Och thär ån

så

SOT // Ligg. Fol. / Kungl. förordningar

Tillkomstår 1602

Digitaliserad år 2016

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

Wij Sigismundus mådh Gudz nåde Sweriges / Göthes / och Wåndes Konung / Storförste til Finlandh / Carelen / Wåtzskipetin / och Ingermanland i Ryßland / och öffuer the Eester vti Lyfland ꝛc. Hertig: Så och Konnung i Pålen: Storförste til Littowen / Ryssen / Pryssen / Masuren / Samaiten / Kiouien / Wolhinien / och Lyfland / Herre. Tilbiude eder wåre trooplichtige vndersåter alle Andelige och Wårldzlige / Ädle och oädle / Präster / Borgere / Krygzmån: Bönder och Boomån wti wårt Arfryke Swerige / wår Kongelige ynnest och nåde mådh Gudh Alzmechtig tilförende.

Och lathe Wij edher troplictige wndersåther / härmåd nådeligen wete / at Wij wti forledne Sommer / lothe wtgå någre wåre tryckte Mandater til edher / på thåt i thår wtaff förnimme motte / huru Wij emot edher tilsinnes wore.

Och twifle inted at sådane åhre eder tilhande kompne / och i thår aff Wår nådige wålmeening och benågenheet / så wål emot Fosterlandet som och eder / hafue förnummet. Ath åndoch Wår otrogne Faderbroder Hertig CARL / eder til affall ifrån Oß öfuertaled hade / lichwål åfter Oß nogsampt wetterliget åhr / att i thår til hafue aff honom förförde och bedragne wared / Thårföre hafue Wij täß häller welet måd edher öfuersee / och haft eder wndstyllede / åfter som wti förbenembde Mandater förmälles. Måden och Oß seden förekommed åhr / huru han icke alleneſt thåm wti alle Landzender / huar han thåm kan så wtspörie lather optage och fordre til sigh / och som Wij wål täncke kunne i thån mening / anthen til ath wnderslå / häller och thåm wthtolcke / förandre och wttyde til thåt wårste. Gifner och thet före / ath the icke skole ware Wåre ägne / åller Oß weterligen wthkomne / wthen af the wtweekne Swenske som sig wthom Landz förholle. Täslikeſt och ath Wij icke mere skole ware i lyfued / på thåt han (åfter som hans gamble sedwane ware pläger / at tage sig sådane hiälpereede) täß bättre må drifue sin orätwyse saak / leede och wände eder tyt som honom synes. Thårföre hafue Wij wtaff ynneſt och nådhe ännu flere aff samme Wåre förrige Mandater welet edher tilsände och måddele / att i för yttermere skade och olycke kunne blifue wardnade för hans falske practiker / eder tage til whare / och ännu edher betänckie / rätte och bättre / mådhen i tydhen och rådrwmmet hafue kunne.

Wij wele edher och thärnäst nådeligen icke förholle / att Wij hafue fornummet / att Hertigen skal hafue berömbdt sigh thår wtaf / huru han hafuer skrifuit Oß till / och kan skee / han och thår hooß föregifuer / at Wij intet kunne / åller wele honom thärtil sware. Mån så måge i wete / ath Wij inge skrifuelser ifrån honom bekommet hafue. Och thår ån

så

så hade waret/ hade the doch blifuet wti sitt wärde achtede/ ty huarcken han åller j hafue haft åller ännu hafue kunne några rättmätige skiäll/ til ath opsäye Oß huldskap och manskap förtenskul / Wij icke wele ingå alt thått som han aff Oß wil begäre: thärtil mädh (äfter som Wij wtt thän mening waret hafue och ännu ähre) att thått som j til hans ägne sammansatte af handlinger alt härtil hafue beiaked och samtyckt: hafuer störste delen aff eder / giort thått j eenfoldigheet och oförsichtigheet/ somblige ofuertaalte/ läckede och twungne thär till. Och som all hans handell och yllistige påfund/ hafuer aleeneſt gått thär wth oppå/ huru han omsijder kunde wände Wär / och Wär Kongelig affödes Arffzrätt in oppå sigh och sijne / och seden aldelis skilie Oß thär aff mädh. Så haffuer han och opfunnet thette ahnslaget / huilcket i så strampt/ i något wele see tilbake / huaden som alt thätte wtsprunget ähr/ (ändoch man will lathe bestå huad som longt tilförrenne skeedt ähr/ och alleneſt rausake och besinne nu thätt / som sigh seden alt härtil / wthi Wär Regementz tijdh i Swerigie tildraget haffuer) så skole i wäl sielfne kunne bemärckie / ath thätt ähr Wär ägen Konglig Persons wälfärdz wndergong / som han aleeneſt hafuer åträät och äftertrachtet. Ty huar wtaf kom förſt oenigheeten emellen Oß och honom/ och thätt han begynte reese Häär / och före afwogh Skiöld emot Oß: än thär wtaff / att Wij wille förbehälle Oß Wär Kongelig rättigheet och myndigheet: och icke städie honom mere wälde / än som honom borde: och ath Wij hafue welet hägned och förswared Wäre trogne män och tiänere/ huilcke han på allehande sätt förfolgde.

Huad ähr nu thätte ännet (så strampt någen wil gå til sitt äget samwett / och döme thärom) i thätt han begärer Wär Son til sigh: Wthen äfter han wäl weett/ at sådant icke skee kan/ thärföre så wil han wnder thätt skeen / lijke såsom äfter alles edhres begären / annamme Cronen för sigh och sijne äfterkommende. Män om ähn i/ wtaf Gwd til ytermere straff och plåge/ så förblindede wore (thätt Wij doch icke wele häppes) ath i hans yllistige practiker och otilbörlige handel jw icke märckie kunne: Wthen skole wele altså fare foort / och samtyckie thärtil (thätt Wij och icke häller förmoode wele) så finnes dochlickuäl the wten Landz/ både Höge och Läge / jaa/ snareſt sagdt/ heele Wärlden/ som thätt fäst annorlunde och bättre förstäendes / och thär om dömendes warde. Huad oppenbare misshandel som i wti så motte begynge. Att förtenskul Wij icke förſt/ hafue äfter hans begäre (hälſt mäden een stoor deel wtaff Wärt Swenske krijgzfolck/ såsom och mäste parten af thän gemeene almogen / wore af honom Oß affspennige giorde/ och Oß ifrånfalne) welet drage til Stockholm / och gifuit Oß honom i wäld / til att latet handle mäd Oß / äfter hans onde wilie och opsåät: häller och seden sändt Wär Son åstad/ til honom som wthen all skiälig orsaak hafuer waret Wär oprooriske Thännman och wndersåthe: Täſlikeſt och / icke aleeneſt mäd all flijtt och förmögenheet / stät äfter Wär Kongelig Arffzrätt/ Land och Rijke: Wthen trachted Oß

äfter

åfter lijff och wälfärd / och beteedt sig i alle motte emot Oß / såsom Wår hädzske fiende/ thän han och ännu åhr. Måden Wij och både åfter naturlig/ och all annen wärdzlig lag/ åhre närmere at ware sielff Målßman/ så wäll för thänne Wår Son/ som Wij nu äge/ såsom och om Gwdh hade täckts ath förlåne Oß flere Lijfzärfuinger / så kunne thätt icke ware tilbörligen / ath någen annen skulle tränge sigh thär emellen / så länge Wij wti Lijfuet åhre/ Ja/ thätt wore och emot Gudh/ och aff honom all naturlig inplanted kiärleck och omwärdnedh som alle Christne föräldrer borde at haffue om theres barn / at Wij skulle öffuergiffue och ombetro Hertig CARL wår Sons Målßmansdöme/ synnerligen att sände honom wti hans wäld/ som på thett sättedh (som förbemält åhr) sigh emott Oß stält och förhollet haffuer / så finnes och exempel flere åhn eenstädes wti Historierne / thär wtaff Wij om sådant/ nogsampt måge wäll wardnede ware. Mån later nu han sigh så tycke/ at han så aldelis wäll hafuer föreståät sigh sielff och sijne/ thätt blifue så till sinom tijd / wti sitt wärde / och wäll står till att besinne / Huru när han thätt måålet haffuer kunnet drabbe.

Thär nu så hände/ som förre åhr sagdt / att i ßså obetänckte wore ath i samtyckte till hans begären och åstunden/ så kunne i thär igenom blifue heele Wärlden till spätt / att i för ingen annen orsaak skull / hafue opsagt Oß huldskap och manskap / och wederskuttedh Oß som i alle måtte hafue welet edher wäll/ och i thän ståden igen / wtkorad thän till edher Regent som edher mädh lögn / bedraget och förfört hafuer/ och genom sin gürigheet / högfärd / oweten förmätenheet raséd åstad/ och giort eder aff wänner owänner / fört eder mächtige fiender på halßen / till att mörde och slå edre barn / mäger och Swägrer i hiäll/ pläge eder mäd skatninger / och allehande pålager / alt måden thät räcker och winner/ in till täß/ i wti grund slätt fördärfuede blifue/ och hafue på sydzstonne af ingen annen någen tröst att förwänte / wten att i hafue sielfue så welet haft thät. Mån thär thät och så skeedde / art han eder så wijdt öfuertalede/ så måge i lichwäll ware thär fulwisse oppå/ att Wij icke thärföre wele lathe blifue tilbake / huad Oß bör göre till saken: wten wedergöre thätt förtreett och spätt som Oß i så motte wederfores / åfter yterste förmögenheet. Wij hafue och Gudh och rätwijsen mädh Oß/ till huilken Wij och Oß förlate att han Oß i Wår rätfärdige saak bijstandendes warder.

Wij hafue ey häller (åfter hans wrongwijse föregifuende) någen feigde äller onyttigt Krijg begynt/ wten han sielff såsom nogsampt oppenbart åhr/ mycket mindre late wij häller Oß rädföre (åfter som han säger) wtaff några färrädelige rädgifuere. Förty förrädere hafue Wij aldrigh älsket/ wten mere hatet / ey häller (thät Wij häppes) skole nogre witterligen finnes wti wår tiänst/ wten wil man leethe åfter sådane/ så skall man snarere finne thäm hooß honom sielff och i hans Hoff och ämgänge / och en part aff thäm / som han mäst älsker och bruker / the som Oß tilförenne tiänt hafue/ och som Förrädere hafue skildt sigh ifrå

Oß / som och sådant wthwijser alle hans handlinger / åfter som syyn går för sägn / Ändoch huad som icke the kunne gifue rådh till / åller wete sigh ihugkomme/ så finner han wåll sielff oppå / och gör seden alt åfter sitt rasende hufwud huadh honom synes. Och thärhooß åhr thått hans gamble sedwane/ ath alt thått han sielff bryter och finnes skylliger wti / thått wänder han seden in oppå andre.

Och som han beskyller Oß/ för osanfärdigheet håller lögn/ så måge i wete/ att Wij (Gud skee loff) annorlunde opfödde åhre / åhn att wete omgå/ håller och wele behielpe Oß måd sådane last. Mån han åhr sielff thån samme/ som sigh thär wti mäst öfuedh/ och mådh lögn/ bedrägerij och falskhett omgåt / och alle sine saker thär mådh drifuet hafuer/ så och altijd lugit och dichtet Oß oppå/ såsom han och wijdere åhnnu gör / måd monge wrongwijse och osanferdige beskylninger och tilmåle/ och må wål blifue hollen för alle lögneres mestere och hufwud/ åfter som han nogsampt hafuer bewijst sig een long tijd bort åth/ wål kunne göre thär skiäl före.

Hwad thått tilkommer / at han sig öfuer Oß hafuer beswäret/ thåt Wij icke längre hafue kunnet förskoned honom / måd Wåre rättmätige beskylninger/wti Wåre wtgongne breff och skrifuelser/(ändoch Wij thåt länge nog giort hafue) så må han thått icke tilmåte Wårt oförstånd som han skrifuer/åller andre orsaker/ thåm han sielff opdichter/och förewänder/ Förty Wij hafue wål wijst / huad Oß i så motte hafuer bordt att göre: Wthen tilmåte thått syne ägne groffwe bedrifter och mijshandlinger/ som snart öfuer heele wärlden åhre spordе och kunnoge wordne / ehuru han thåm alt härtil skyylt / och besmycket hafuer/ och ännu yterligere/ häråfter (doch alt fåfengt) täncker til ath göre.

Thåt förstånd som Gud hafuer täcktz förlähne Oß / thärföre tacke Wij honom / och late Oß thärmåd benöije / mån wåll hafuer han taget sig till bühiälp wtj syne handlinger/at han hafuer waret thån Äldzste Arffförste / som till ålder och förstånd kommen war / och kunne stå Regerningen före. Thärföre kan skee/han eij håller någen hafuer welet haft i Rådet och Regerningen måd sigh / Mån huru wåll han sit förstånd anlagdt hafuer / och eder föreståt / kunne i måd edher och Fädernäslandzens store skade och assackned / bäst sielfue döme om / och han fuller sielff måd sitt egeth oråd få besinne / når som han sitt aff Gud tilförordnede straff bekommer/ thåt han förtiänt hafuer / och sådane Tyranner wedersares pläger.

Mån thåt han skrifuer sig hafue hulpet / till att sättie Cronen på wår Salige Herfader (höglåflig i åminnelse (thåt wele Wij icke neke till / thått låg och honom siälff macht oppå / så wåll som flere ärlige Swenske män / som thertil hulpe måd / att skilie sig aff måd Kong ERICHS Tyranniske och skadelige Regemente / Mån thån som will ransake (Konnung ERICHS och Hertig CARLS Regerning och bedrifter widh dagzliuset/ och döme oweeldt om saken/ så hafuer Kong ERICHS Tyrannij intet waret till att lickne emott Hertigens/

tigens / som han på så mongehande sätt / öffuet och bedrifuet haffuer. Och såsom han mener / thät han mere skulle blifue förskoned thärföre / att han war på högläflig i åmminelse wär Herfaders syde emot Kong ERJCK. Så må han först ihugkomme / at han och tärföre wtaff honom wäl nog bleff betenckt igen / som förbättrede hans Förstendome mäd thätt intet ringe war / äfter som een partt aff eder wäl åhr wetterliget. Tärnest borde honom och thär bredeued minnes / huad Wij ätskillige reeser hafue giort för hans skull / och gänge så till sitt samwet (om han eliest något hafuer) så warder han sielff befinnendes / atthan haffuer seden / waret Oß lytet tacksam för Wåre wälgerninger / thäm Wij honom thän tyd bewyst haffue. Mån hade Wij thät kunnet tänckt / att han skulle welet belönt Oß på thette sättet som nu skeer / och waret Fädernäs Ryked / och eder alle en sådane skadelig Förste / hade Wij mindre skolet lagdt Oß wth för honom / åhn som Wij dhå giorde.

Och såsom han icke aleneст / holler på mäd thän ene tungen äffter thän andre / eder att skinne och skafue (och snareст så tilseyende) wtsuger eder både till märg och been / Jaa / skoner ey häller (äfter som Wij förnummet hafue) wärnlöse Anckiers. Faderlöse och Moderlöse barns Penninger / röfwer och skiöffler Hospitaler : wptager och all Rickßens ränthe / både sölffuer / käpper och andre förnämbde wharer : Wthen och äfter som Oß nogsampt åhr kunnogt och wetterliget / tager och alt Richßens Arcklyt wtaff Slotten och Befästningerne till sig / lägger thät ned i Skippen för Barlast / thär wtaf huar förständig lätteligen må kunne besinne huad han annet skulle thärmäd meene / och hafue i sinnet : åhn så snart han förnimmer / thett mäd hans ögudachtige / wäldsamme Regemente grüper een ände / och han ingen annen räd kan finne / wthen moste tage til flychten / will han mädsampt syne wtlänniger och annet Parthy / drage sin kooß och behollet sig till bäste. Och så aldeles förblotte Ryket all sin wärn och förmögenheet / så att thätt sig antingen seent äller aldrig opreeser igen / huilket hans wpsät Ryket till alsomstörste skade / kan så sin framgong / så framt i icke wele wäll see edher före / och i tyd sådant förhindre och förekomme. Såsom Wij och hafue i wisse sanning förnummet / att han alreede mycket både wti Penninger och käpper hemligen wtaff Ryket förstycked haffuer. Och att een deell wtaff Arcklyt genom sådant skall ware bliffuit bärte och finnes igen på sio bätnen.

Wij haffue och förstät / at Hertigen på nytt igen / wil holle een Sammenkompst / och kan skee för wåre Mandater skul / som han icke hade förmodet att honom så oförtänckte skulle päkomme / twifle och icke häller att han wti samme försambling / grüper til syne gamble konster igen / edher mäd gode och söte ord til at förblinde / läcke och öfuertale. Mån så wele Wij icke förmoode annet / än att i jw mäd skaden / skole och wele wyse ware. Såsom Wij och edher nädeligen wele befalet och warned hafue / at i edher mäd honom huarcken samsattie / häller wele mere befatte / mäd nägre hans beslut / skrifuelser / äller

Legati-

Legationer, wthen huru i tilsinnes åhre / thått later Oß wete / genom edher ågne wthstickede gode och beskedelige mån / och icke af hans Parthij / altenstund han måd intet annet / wthen måd / falskheet / lögn och bedrågerij omgår. Förty i blisue dochlickwål af honom dårede och gäckede. Och ehuru i samptligen / kunne hafue eder rätted i saken / betänckt och besinnet / så wål öffuer thänne / som Wår förrige nådige förklarning / som åhr: til åt träde til eder rätte hörsamhet och lydne emot Oß igen / thån som i Oß åfter Gudz bud och ordning / Swåriges beskrifne Lag och edher egen Edzplicht skyllige åhre / så warder han lichuål all handelen så förblandendes / måd sin orätwijse saak / teslikest och tån så framsättiendes / som han tilförende giort hafuer / och kan skee icke som i sielfue gerne wele och begåre / wthen som hans försaat bäst tiänligit ware kan. Hwilcket och seden huarcken kan blifue mere tilbörliget och wedertageliget / ån huad som han tilförende tilbudit hafuer. tårutaf wil dhå thån seenare willan blifue wärre ån thån förre. Ty så lenge i wele hafue honom til eder rådgifuere och förman (ehuru storligen i frijd och huile åstunde / och thår åffter trachte) hafue huarcken Wij åller i något fruchtsamliget att förwente / ey håller kunne Wij Oß til edher noget tryggeligen förlate. Måden han eder tilförenne / både ifrå Oß förfördt / tåslikest och Oß måd sådane store falske Edher och Lyste / så ofte bedraget haffwer.

Thårföre troplichtige wndersåther / wele Wij til öfuerflöd / ännu som tilförenne / eder alfuarligen befalt / rådt och förmant hafue / att i eder för hans yllistige påfund / falste föregifuende och practiker tage til ware / och eder wtaf honom icke wijdere förföre late: Blander eder intet mere wti hans handlinger / ey håller görer eder deelachtige / wtaff hans orätwijse saack / så frampt i och icke wele blifue deelachtige wtaff Gudz rätwijse hämbd och straff / för så mången oskylliges blodstörtning och fördårff / som han åhr allena orsaken til. Wten flyer och afsundrer eder / ifrån wijdere beslut / och förbindelser måd honom / så frampt i icke wele förde ware på ytermere olycke och obestånd: åfter al hans anslag / på intet annet grundede åhre / wthen til edert fördårf / blodz wtgiutelse och alt ondt / och til at bedrage och förföre eder emot Oß (eder af Gud förordnede och laglige Ofuerheet) så att i eder ännu yterligere emot Oß förgrijpe skole / alleneest han må frögde sig aff thått (ehuru longwaricht tån glädien för honom seden blifue kan) som han så lenge åfter hungred och törsted hafuer: eder må och seden öfuergå / ehuad som hälst påkomme kan / först thått blifuer eder hwdd / som moste förebade / åfter som han tänne åähren bort åth / wål hafuer latet påskijne / att han icke hafuer waret mycket öhmmer åller sparsam på hänne. Later eder icke håller så betunge och plåge måd beskatninger / och andre pålager / som hårtil alt förmycket skeedt åhr / wthen säger eder een gong af måd sådane tråldoms oock / hälst måden han och alt sådant aleneest wänder / eder sielfue och Fädernäslandet til fördårff och wärste: Och tån Förrädere hoopen til gode / som hans onde saak och handlinger / icke

alleneest /

aleeneſt ſamtyckt / wthen och thärtil hulpet / ſtyrckt och rådt hafue.

Om i elieſt nu wele wete eders / och edre barns och åſterkommendes wälfärd och bäſte: ſå oc förekomme mere orhoo och wijdlyftigeet: ſå rätter eder häråfter / och later nu ſå thärwid blifuet / ſom alreede giort och brutted åhr. Huilcket Wij eder een gong förlatet och tilgifuit hafue / ſom oftebe:te Wåre Mandater wtwijſe / wti hwilcke i nogſampt förſääkrede åhre / och thär oppå trygge ware ſkole. Thätte hafue Wij ſå kortteligen och nådeligen latet edher förnimme. Gud alzmächtigh eder befalendes. Aff Wår Kongelig Stadh Cracow thän 23. Decembris, Anno 1 6 0 2. wthi Wårt Regementz tijdh i Swärige på thät nyiende / och här i Pålen på thät ſämptende.

brutted åhr. Hwilcket Wij eder een gong förlatet och
e/ som oftebe:te Wåre Mandater wtwijse/ wti hwilcke
ot förſäkrede åhre/ och thär oppå trygge ware ſkole.
e Wij ſå kortteligen och nådeligen latet edher förnimme. E
htigh eder befalend Wår Kongelig Stadh C
23. Decembris, thi Wårt Regementz
årige på thät på thät ſämptende.